

OM AT UDFORDRE DEN SVENSK EXCEPTIONALISME

At undervise som sort

Denne artikel handler om de pædagogiske udfordringer, jeg står over for som forsker i sorte film- og mediastudier, hvor jeg primært underviser hvide studerende i mediernes skildringer af den afrikanske diaspora. Med udgangspunkt i den svenske hverdagsdiskurs, der benægter betydningen af race, vil jeg forsøge at visualisere nogle af de forhindringer og udfordringer, jeg er stødt på i undervisningssituationer, hvor hvid modstand mod at tænke på raceforskelle og postkoloniale perspektiver kommer til udtryk på forskellige måder. Flere forskere har omtalt vanskelighederne ved at få hvide studerende til at glemme den farveblindhed, der så længe har været en værdsat del af deres personlige tankegang. Som jeg vil demonstrere, kan det være ganske svært at lære dem at give slip på den sanktionerede uvidenhed i en svensk kontekst – både for de studerende og mig.

Det er både godt og ondt at skrive om sorte uddannelsesmæssige erfaringer i Sverige på dette tidspunkt i historien. På den ene side oplever vi i øjeblikket en af flere nye bølger af interesse for at undersøge vores lands forsinkede opvågnen til vores lokale postkoloniale omstændigheder (Helgesson 2001). Buzzwords cirkulerer i grænselandet mellem den akademiske og den offentlige sfære, vigtige teoretiske tekster oversættes og paneldiskussioner afholdes. På den anden side er det nationalistiske

parti Sverigedemokraterne blevet det tredjestørste i Riksdagen. SD er et neoracistisk parti med kendt nazibaggrund, som har brugt de seneste år på at pudse deres image op ved at kommunikere en lidt mere afdæmpet anti-indvandringspolitik end tidligere. Derudover skød en racistisk seriemorder i 2009 og 2010 flere racialiserede¹ personer som en efterligning af den såkaldte lasermands handlinger i begyndelsen af 1990'erne, hvilket hensatte Malmø i en tilstand af skræk.

Ligesom alle andre forestillede samfund er Sveriges nationale selv-billede en kompliceret affære. Derfor er det nødvendigt, for at kunne lokalisere min diskussion af de pædagogiske udfordringer som sort universitetslærer i den kontekst – såvel som dem jeg kan legemliggøre ved min tilstedeværelse, når jeg underviser primært hvide grupper af studerende – først at sige noget om landets vedvarende tilknytning til fælles opfattelser af politisk, historisk og kulturel uskyldighed i forhold til racespørgsmål. For nogle år siden definerede forskningsnetværket "The Nordic Colonial Mind" denne positionering som nordisk exceptionalisme (Palmberg). I overensstemmelse med deres og flere andres kritik af de nordiske landes vedvarende uvillighed til at anerkende og tage ansvar for kolonialismens arv (Keskinen, Mulinariet al. 1-16) vil jeg gerne begynde med at belyse en bestemt, præsentistisk farveblindhedsdynamik i hverdagen, der bidrager til at underkende Sveriges rolle i den kolonialistiske fortid. Som jeg skal eksemplificere i det følgende, bidrager denne diskurs til at gøre sorte mennesker usynlige på måder, der kan være svære at forholde sig til.

---

1 Ordet 'racialiseret' er oversat fra engelsk *racialized*, som har været etableret i anglo-amerikansk forskningsdiskurs og især i "critical race and whiteness studies". Begrebet henviser til den tilstand af etnisk underordning og/eller stigmatisering, som opstår som en konsekvens af politiske og sociale marginaliseringsprocesser. Idéen med begrebet er, at etnisk eller racemæssig underordning/stigmatisering ikke har sin begrundelse i ofrenes racemæssige eller etniske identitet, men er følgen af en historisk (racialiserings)proces, som konstituerer etniske og racemæssige identiteter.

RACISME – SELV I SVERIGE?

HVIDE POSITIONERINGER I HVERDAGEN

Adskillige svenske forskere, deriblandt Katarina Mattson, Mekonnen Tesfahuney ("Uni-versalism"), Lena Sawyer ("Första gången jag såg en neger") og Tobias Hübinette ("Words that Wound"), har argumenteret for, at Sverige opfatter sig selv som et raceløst, tolerant land, som hævdes at være mindre påvirket af postkoloniale forhold end andre nationer takket være sin velfærdspolitik og sine egalitære, demokratiske principper. Og antiracistiske holdninger udgør en væsentlig del af vores officielle nationale selvbillede (Lundstedt; Mulinari; Hübinette, *Comforting an Orphaned Nation*; Demker). I en vis udstrækning har uerkendte former for individuel berettigelse forbundet med hvidhed (Yancy; Cherniavsky) gennemskåret velfærdsstatsdiskursen og konstrueret en automatisk, principielt åben og rummelig kollektivitet, baseret på en idé og på, at lighed står i et metonymisk forhold til ensformighed (Daun 181).

Men som kulturgeograf Katarina Schough demonstrerer i sit studium *Hyperboré: Föreställningen om Sveriges plats i världen*, er denne nuance af hvidhed ikke alene et kontemporært, velfærdsdiskursrelateret fænomen. Hun sporer tanken om et "hyperboréernas hem" til en svensk-centreret kartografisk historiografi fra det 17. århundrede, som beskriver et ideelt, deterritorialiseret sted i det høje Nord, "bortom Nordanvinden", beboet af en fornem nordisk race. Ifølge den cirkulære hyperboræiske måde at tænke på, siger hun, tildeles svenskerne en exceptionel hvid status, hvilket gør det muligt for dem at tilskrive sig selv en moralsk og kulturel overlegen stilling i verden. Den hyperboræiske identitet, som ifølge Schough er tæt knyttet til tanker om renhed og politisk uskyldighed, har bidraget til vores kollektive hukommelsestab, hvad angår landets medskyldighed i den imperialistiske bevægelse. Under hele den koloniale proces, hævder hun, definerede svenskere på koloniserede territorier sig selv som frie, udforskende "riddare i vetenskapens eller kulturens tjänst" (38). Som sådan var de i stand til at indføre sig selv i det imperialistiske eventyr som kvasi-uafhængige, deltagende observatører, som i enhver situation havde mulighed for at træde ind i eller ud af begivenhederne for at kritisere grusomheden ved det imperialistiske arrangement, der muliggjorde og littede deres globale mobilitet. Dette gud-trick, som muliggjorde en åndsfraværende

tilstedeværelse, var situeret som både sammenblandet med og oven over koloniale herskere og undersåtter:

Observatörspositionen i kombination med att vara den vitaste av vita, och därmed utom räckhåll för kolonisationsmaktens rasistiska ranking ger hyperborén ett dubbelt moraliskt övertag. Som medverkare i kolonisationsprojektet är svensken självklart överlägsen de infödda, men han är dessutom moraliskt överlägsen kolonisationen, vars smutsiga hantverk han kan fördöma då det framstår som en alltför urartad kultur. Därmed kommer skuggan av kolonisationens grymma konsekvenser inte att förfölja travlarbrödernas samveten. (Schough 52)

Selv om senere, opdaterede versioner af dette exceptionalistiske nationale selv billede er blevet voldsomt draget i tvivl af fremkomsten af tværfaglige, postkoloniale, kritiske race- og hvidhedsstudier i Sverige (se f.eks. Tesfahuney, *Imag(in)ing Other(s)*; Mattsson; McEachrane og Fay; Manga; de los Reyes, Molina og Mulinari; Hübinette, *Comforting an Orphaned Nation*), reproduceres de til stadighed og forsøger gentagne gange at fremstille spørgsmål om kolonial arv, såsom racisme, som forudindtagede. Ifølge den hyperboræiske logik skal kritik af den postkoloniale situations magtdynamikker artikuleres fra en sober, distanceret og uhildet position uden for alle former for særegne interesser. Denne særlige nuance af hvidhed kan stadig være umådelig vanskelig at stille spørgsmål til, idet den understøttes af den meget udbredte overbevisning, at Sverige som nation ikke havde nogen videre andel i det imperialistiske eventyr og dermed forbliver uberørt af koloniale og postkoloniale sociale dynamikker.

Følgelig er det svært at bringe spørgsmål om racebaserede sociale uligheder på bane. Hudfarve, ofte anset for at være et ikke-spørgsmål i det offentlige rum, bliver uophørligt nedtonet eller ignoreret i den svenske kulturelle og politiske diskurs. Som flere forskere har hævdet (se f.eks. Balibar og Wallerstein; Essed, *Understanding Everyday Racism*; Tesfahuney, *Imag(in)ing the Other(s)*; Jonsson; Mattsson og Tesfahuney; Gilroy, *Against Race* og "Migrancy, culture..."), har den neoliberale kulturelle racismes, eller "racismen uden racer"s dominans medført brugen af et altgennemtrængende, diskret kodesprog, hvorpå den naturaliserede brug af "etnicitet" og "kultur" og "multikulturel" signalerer forskellige grader af ikke-hvidhed. Derfor udgør den frisindede farveblindhed som oftest vores kulturs automatiske værdisæt, eller med Toni Morrisons ord:

Undvigelsen har fostret et andet erstatningssprog, hvorpå udstederne er kodede, hvilket udelukker åben debat. Situationen forværres af de rystelser, der findes i racediskurser. Den kompliceres yderligere af, at vanen med at ignorere race opfattes som en elegant, endda generøs, liberal gestus. At bemærke er at anerkende en allerede miskrediteret forskel. At forstærke denne usynlighed via tavshed er at tillade det sorte kontingent en skyggeløs deltagelse i det dominerende kulturelle segment. Ifølge denne logik taler hvert velopdraget instinkt imod at mærke noget, og udelukker en voksen, rationel diskurs. (Morrison 9-10)

På samme måde er det utroligt svært at navngive og diskutere sorthed på normal vis i Sverige, især for hvide. Det er selvfølgelig ikke en unik situation (Essed, *Understanding Everyday Racism; Diversity*), alligevel fortjener den vedholdenhed hvormed svensk hvidhed formidles som fri for globalt cirkulerende betydninger særlig opmærksomhed her. Som Lena Sawyer siger, hævder hvide svenskere at have et "specielt" forhold til race – uspoleret af racetænkning (Sawyer, "Första gången jag såg en neger" 139). Akavet tavshed opstår i hverdagssamtaler med mange hvide, hvis man drister sig til at identificere sig som sort. På trods af en grundlæggende viden om, hvad det betyder rent politisk, reagerer de ved at bogstaveliggøre forholdet mellem 'sorthed' og samtalepartnerens personlige grad af mørkhudethed: "Men du er ikke sort – du er brun/solbrændt!" Denne type udsagn følges ofte af erklæringer som: "Jeg tænker ikke på dig som sort." (De indser ikke, at det kan opfattes som fornærmende at opfatte én som 'æreshvid'). I afro-svenske skrivelser hentydes der oftere og oftere til lignende dialoger (Polite; Habel; Adeniji). Idet mange hvide svenskere slet ikke ønsker at beskæftige sig med spørgsmål om hudfarve, krymper de sig tilsvarende, når de omtales som hvide: "Men jeg føler mig ikke hvid – jeg er snarere lyserød." (Habel 46).

Som disse observationer antyder, filtreres forskellige grader af de-politiserende, beskyttende naivitetsstyring gennem social hverdagsinteraktion for at opretholde et billede af svensk identitet som tolerant (Demker), farveblind og ikke-racistisk. Det skal tilføjes, at denne hverdagsagtige betydningsproces også involverer aktiv, diskursiv deltagelse af raceidentificerede mennesker. For eksempel er det i interviewbaseret research om racisme i Sverige ikke ualmindeligt, at racialiserede deltagere nedtoner eller helt benægter forekomsten af racisme (Motsieloa; Hübinette og Tigervall; Schmauch). Som jeg har argumenteret andetsteds, skal denne manglende tilbøjelighed til at se og erkende racisme i hverdagen ikke ses som et fravær

af kritisk analyse fra deres side, men snarere som en form for ubevidst, strategisk blindhed, nødvendig i den hegemoniske, raceløse diskurs for at opretholde en fornemmelse af værdighed og selvrespekt (Hübinette og Tigerwall; Habel 43).

I overensstemmelse med Toni Morrisons observation citeret ovenfor, opstår der en vis rystelse i mange kredse, når racemæssige spørgsmål dukker op i vores kultur. På trods af at diskrete såvel som åbenlyst racistiske episoder formodentlig finder sted lige så ofte i Sverige som alle mulige andre steder, var den almindelige holdning indtil for ganske nylig, at ægte racisme ikke findes her.

For 15 år siden undersøgte kulturgeografen Allan Pred i bogen *Even in Sweden: Racisms, Racialized Spaces, and the Popular Geographical Imagination* (2000) den nutidige svenske historie gennem immigrationspolitikens linse og i lyset af racistiske udtalelser op gennem 90'erne. Sammen med Richard Dyer (*White*), Philomena Essed (*Understanding Everyday Racism* og "Dilemmas in leadership: Women of colour in the academy") og Ruth Frankenberg (*White Women, Race Matters* og *Displacing Whiteness*) er denne undersøgelse blevet en af de mest indflydelsesrige teoretiske referencer inden for svensk humanistisk forskning i raceorienteret diskurs om indvandrere og racemæssige og kulturelle forskelle. Pred sagde, at den svenske velfærdshistorie og vores rolle som internationalt mønstersamfund havde gjort os ude af stand til selvrefleksivt at betragte social uretfærdighed og raceopdelte boligpolitikker som racistisk. Det skal tilføjes, at han skrev fra et udgangspunkt som nært knyttet til landet gennem mange år; således havde han tilbragt cirka halvdelen af sin tid der siden begyndelsen af 1960'erne. Der løber en tydelig understrøm af sorg og desillusionering gennem hans diskussion, eksemplificeret i denne lettere sardoniske passage:

I skjulte eller mindre synlige former, såvel som i ganske åbenlyse former, blomstrer racismen i dag selv i Sverige, et land, der længe har været fremhævet af vestlige intellektuelle som internationalt foregangsland, hvad angår social retfærdighed, som selve symbolet på solidaritet og lighed, som verdens hovedstad for gode intentioner og civiliseret opførsel over for andre. (Pred 6)

Men uanset Preds syrlige tonefald, kommer dette "selv" op igen og igen som et vantroens mantra i hans desillusionerede diskussion. Han forholder sig

kritisk vurderende til og, i en vis forstand, favner nostalgisk det smuldrende exceptionalistiske svenske selvbillede.

Under disse omstændigheder er det stadig yderst vanskeligt at rokke ved den udbredte holdning, at svensk hvidhed er en mere objektiv, sober og neutral form for hvidhed end den, man finder andre steder. Groft sagt er der to videnspositioner i vores kultur, som har tendens til at bringe postkolonial kritik til tavshed med individualiserede udtryk for afvisning. Man kan påstå, at begge er baseret på ubevidst funderet ond tro (Gordon, Yancy). På den ene side er der det uvidende hvide subjekt, angiveligt uvant med spørgsmål om race og derfor automatisk uskyldigt (Sawyer); på den anden side har vi det oplyste, frisindede hvide subjekt, der intet har at lære ved at beskæftige sig med spørgsmål om racisme – og som derfor kan lege med racemæssige tilkendegivelser uden risiko for at fornærme nogen (Sawyer; Habel).

Jeg vil hævde, at disse to typer af positionering efterfølgende mere eller mindre reproducerer tre former for benægtende diskurs, som jeg har været lidt inde på ovenfor: normativ farveblindhed, sanktioneret uvidenhed og hvid frisindet tvivl. Tilsammen udgør de en klynge af diskursive omstændigheder, der stræber efter at standse eller i hvert fald hindre forsøg på at diskutere disse spørgsmål. Selvsagt kan positionerne ikke holdes helt adskilt, men forgrener sig ind i hinanden (Habel); ikke desto mindre udgør deres magt-undvigende argumentationsformer en art genkendeligt galleri med specifikke temperamenter. Når det gælder diskussionen om racisme eller racemæssige stereotyper, kan "hvid frisindet tvivl" ikke tro, at racisme har ret meget at gøre med deres egen virkelighedsforståelse; racisme er noget andet, noget alvorligt, håndgribeligt og mærkbart truende. Racismen findes muligvis i samfundet, men ikke i netop denne kontekst. Hvis "hvid verdensdannelse", som George Yancy hævder det, og dens tankegang generelt set konstitueres af en aksiomatisk, som regel non-verbal forbindelse mellem væren og viden, er "hvid frisindet tvivl" ofte mere udtalt, når det gælder om at basere sin hypotese om den sociale verden i den ureflekterede antagelse, at "det som hvidheden ved, er det, der er" (11).

Den "normativt farveblinde" kan til gengæld erkende, at stereotyper kan være foruroligende og sårende, men vil kun modvilligt historisere og kontekstualisere deres betydning. Ifølge denne mentalitet kan stereotyper opfattes som ubehagelige eller uelegante kulturelle repræsentationer, med

da ordet 'race' skal fjernes fra vores ordforråd på grund af ugyldighed, skal man ikke grave sig længere ned i emnet. Ellers vil vi blot gå racister-nes ærinde. Vi er alle ens, og hvis vi begynder at tale om forskelle, vil det bare spille os ud mod hinanden. Visse klodsede mennesker er simpelthen uoplyste – de mener det ikke så slemt. Denne position har en del tilfælles med den "velvillige hvide", som, siger Janine Jones, "simpelthen definerer racisme som racemæssige fordomme. Ved ikke at se racisme som et system af fordele, der er baseret på race, undgår den velvillige hvide den markante smerte, skyld og skam, der kan forårsages af en definition på racisme, som anskueliggør, hvordan han eller hun drager fordel af racismen og muligvis fungerer som aktiv, forsætlig, om end ubevidst, deltager i den" (Jones 69). I modsætning til gode intentioner om at afskaffe racisme, siger hun, er den velvillige hvide i tvivl om, hvad han eller hun egentlig ønsker sig hvad angår fremtidige racerelationer, og er derfor "som regel ude af stand til at føle med" sorte mennesker (Jones 71). Jones skriver endvidere, at de velvillige hvides

manglende evne til at opfatte sig selv som hvide forvrider de forhold, der findes mellem sorte og hvide. Den påvirker deres evne til medfølelse, fordi de mangler en vigtig ingrediens, der er nødvendig for medfølelse: en forståelse for deres egen situation. Velvillige hvides ønske om ikke at se sig selv som hvide kan være en del af forklaringen på deres modvilje mod at se sorte som sorte. (Jones 70)

Af tilsvarende grunde foretrækker de "normativt farveblinde" at undlade at diskutere racisme, og hvis de presses til grænsen af deres hvide bekvemmelighedszone, vil de påtage sig et ugideligt, moralsk tonet og ofte tavst forbehold over for yderligere engagement i spørgsmålet.

Figuren "sanktioneret uvidenhed" kan muligvis referere til en af de uoplyste hvide mennesker – angiveligt uskyldig, klodset, ubekymret og spøgeful. Han eller hun er barn af en totalt dekontekstualiseret nutid og overbevist om, at vi alle lever i et post-raceopdelt, post-racistisk samfund, hvor kulturelle betydninger let kan spændes for og styres af personlige intentioner – her og nu. Ifølge denne figur behøver vi ikke bekymre os om, hvordan visse negative ord og betydninger konstant hæftes på nogen og ikke på andre i vores kultur (Habel; Hübinette, "Words that Wound"). Det vil være totalt humorforladt at gøre. Som Tobias Hübinette siger, bruger

den "sanktioneret uvidende" spøgefuldt nedsættende bemærkninger for at understrege sin frihed og, mest af alt, som en afvisning af at overgive sig til, hvad han eller hun opfatter som tom politisk korrekthed (Hübinette, "Words that Wound"). Og han eller hun ved, at det kan gøres uden konsekvenser.

Diskussioner om racisme og stereotyper er sjældent forekommende i Sverige, men når det sker, afspores de ofte af en bastant, men angiveligt kærlig afvisning, tonet af et af disse temperamenter. Derudover forårsager emnet igen og igen et antageligvis naivt ønske om at lokalisere og undersøge intentionerne, betegnelserne og sondringerne forbundet med selve begreberne "race" og "racisme" – en manøvre, der overskygger diskussionens sociale implikationer. En hel række spørgsmål dukker op, som for eksempel: "Hvad er racisme egentlig?", "Hvad adskiller racisme fra xenofobi?", "Bør vi overhovedet tale om race, når der nu ikke er noget, der hedder 'race' – vi er alle sammen bare mennesker", "Hvad betyder racemæssige stereotyper i virkeligheden?", "Handler de i virkeligheden om nogen – og har nogen egentlig ret til at føle sig krænket?" Det sidste spørgsmål antyder, at vi kollektivt – og objektivt – kan vurdere, hvor ondt det gør, når fornærmelser rettes mod diverse minoriteter. Hertil kan det tilføjes, at den svenske populistiske diskurs de seneste to år vedholdende har delegitimeret ethvert forsøg på at hævde, at stereotypificering kan være sårende; et eksempel på dette hurtige tilbageslag kan findes i David Eberhards bog *Ingen tar skit i de lättkränkta land* (2009).

Under disse omstændigheder er alene det at igangsætte en helt grundlæggende kritisk diskussion i det offentlige rum i form af paneldiskussioner og debatter et sisyrfosarbejde, og for at blive accepteret, skal det foregå på et ganske lavt problematiseringsniveau for at imødekomme de hvide arrangørers, moderatorers og deltagers smerte/videnstærskel. Da sådanne begivenheder finder sted inden for gæstfrihedens implicitte rammer, er et medfølgende problem, at racialiserede deltagere i debatterne ofte hurtigt synes at overskride den grænse, hvor de ikke længere er rigtigt velkomne. Faktisk kan den mere eller mindre rolige positionering beskrevet ovenfor ofte eksplodere i hovedet på én, hvis man formaster sig til at kritisere; indignation, vrede og/eller afvisning udelukker yderligere diskussion.

SORT UNDERVISER, HVIDE STUDERENDE

Som antydnet ovenfor, bidrager hverdagsfarveblindhed ofte til at låse diskussioner inde i et ekkorum af præsentisme og dekontekstualisering. I den henseende bremser den forsøg på at anskue anti-sort racisme som en særlig dimension af racisme. Som sort akademiker, der underviser primært hvide studerende om den sorte diaspora, står jeg ofte over for denne udfordring, der spænder fra at legitimere emnet til at 'kvalificere' min tilstedeværelse i undervisningslokalet. Før jeg beskæftiger mig med denne problematik, er det nødvendigt at sige noget om den sorte diasporas stilling i Sverige.

Sorte er ganske afgjort synlige som en voksende minoritet i Sverige (Sawyer; Schmauch), men alligevel er de voldsomt marginaliserede i politisk og kulturel forstand. Selv om historien om den sorte tilstedeværelse går lige så langt tilbage her som andre steder i Europa, har den en ambivalent status: På den ene side hævdes den jævnligt at være af nyere dato – noget fascinerende cool, anderledes og eksotisk (eller usselt) i vores dagligdags kultur. På den anden side bliver sorte menneskers tilstedeværelse og be-drifter ofte overset eller slettet fra historiske optegnelser (Diakité).

I lighed med afrikanske diasporaer verden over, bliver svenske sorte marginaliseret i det fleste sociale sammenhænge, der ellers hævder at være inkluderende. Men i modsætning til sorte i England, Caribien og USA har vi ingen historie med vedvarende politisk kamp. Vi har stort set ingen parlamentarisk repræsentation, og diskussioner om kulturel repræsentation har først taget sin famlende begyndelse i de seneste år. Mens grunde til diskrimination som køn, seksualitet, alder, handicap og xenofobi jævnligt omtales og får opmærksomhed i medierne, opfattes hudfarve ofte som en irrelevant kategori. Dog er der blevet gjort fremskridt. For nyligt blev en svensk organisation for sorte skuespillere, dramatikere, kulturarbejdere og forskere, TRYCK, grundlagt med det formål at gøre teaterdirektører og publikum opmærksomme på, at kun uendeligt få sorte skuespillere hyres til teaterproduktioner i dag. En anden vigtig begivenhed fandt sted i efteråret 2008, da Afrosvenskernas Riksförbund afholdt Sort Historieuge for at fejre 166 årsjubilæet for afviklingen af transatlantisk slavehandel i Sverige. På bestilling fra regeringens menneskerettighedskontor udgav de endda en lille bog til skoleelever med titlen *Slaveri dengang og nu*.

Det bør også tilføjes, at afrosvenskernes historier og oplevelser stort set ikke har været omtalt før inden for de sidste ti år; i selvbiografiske skrivelser, rapporter og artikler fortæller adskillige sorte stemmer om, hvordan farveblind fornægtelse skaber en fornemmelse af ordløshed om det at være sort i Sverige (Sawyer; Motsieloa; Kalonaityté, Kawesa og Tedros; Polite; Habel; Gärding; Stephens; Adeniji). For at visualisere det særlige ved vores lokale omstændigheder, skal jeg igen understrege et aspekt af ovenstående: På trods af at den sorte minoritet er synlig i Sverige i dag, omtales den sjældent eller placeres historisk af det dominerende samfund.

I den dagligdags kultur kan afrosvenskere og andre racialiserede grupper i samfundet stadig opfattes som anomalier og udsættes for det angiveligt harmløse, men foruroligende fantasiløse spørgsmål om, "hvor de i virkeligheden kommer fra" (Hübinette og Tigervall 13). Oivvio Polite beskriver det som et ureflekteret hvidt ønske om at få orden på sorte kroppe: "Før selv den mest banale samtale kan begynde, skal jeg tildeles et 'sted'" (Polite 47). Anna Adeniji taler om den uventede oplevelse at blive omtalt som "mærkeligt udseende" af en god ven, der præsenterede hende for sit lille barn (Adeniji 85). Den sanktionerede, forskruede hvide uvidenhed om sorte mennesker afskærer os fra at være en del af befolkningen. Denne impuls, som sjældent undersøges, medfører en stærk tilskyndelse til at tilpasse sig hvide standarder og udgør en strukturel afskrækkelse af sort engagement i fællesskabsopbygning og støttende aktiviteter i større skala. Det ville næppe være for meget at hævde, at en stor del af den sorte svenske minoritet forsvare sig til hverdag.

Tina Campt observerer, at sorte befolkninger i Nordeuropa står "i marginen af diasporaen" og ofte mangler direkte fællesskabsbaserede forbindelser til den kollektive erindring om mellempassagen og afrodiasporisk kulturel produktion (Campt 170). Manglen på sådanne strukturelle og diasporiske ressourcer (Campt) medfører, at de diskursive rum, som sorte forskere, aktivister og kulturpersonligheder i Sverige kan skabe, ofte er ganske midlertidige. Og nogle giver simpelthen op. Som Madubuko A. Diakité siger i sit essay "African Diasporans in Sweden: An Unfinished History", har mange sorte akademiske og kulturelle profiler, som kom til Sverige fra det afrikanske kontinent eller USA i de mere progressive 1960'ere og 70'ere, været nødt til at tage væk igen for at redde deres karrierer.

Ser man på det svenske undervisningssystem på universitetsniveau, er antallet af sorte forskere uendeligt lavt. Selv om vi har centre for "Etnicitetsstudier", migrationsstudier og postkoloniale studier, er der indtil videre ingen institutter for afrodiasporiske eller kritiske racestudier her. Det betyder ikke, at der er en generel mangel på interesse for disse emner blandt svenske akademikere; tværtimod integreres de oftere og oftere i en vifte af kurser på de humanistiske fakulteter, og feltet vokser. Alligevel har det kun beskæftiget ganske få sorte og racialiserede mennesker. Så når jeg underviser på grunduddannelsen i stof, der omfatter postkolonial feminisme, kritiske raceperspektiver og hvidhedsperspektiver, befinder jeg mig i en ekstrem minoritetsposition.

I bogen *Diversity: Gender, Color, and Culture* henleder Philomena Essed opmærksomheden på den kendsgerning, at når hun står over for grupper af mestendels hvide hollandske studerende på introduktionskurserne, er hun "den første farvede kvinde, de nogensinde har haft som underviser" (Essed, *Diversity* 128). Det samme gælder mig. Mange gange opstår problemerne som følge af selve min kropslige tilstedeværelse som sort underviser; det gælder i øvrigt i forbindelse med alle emner i pensum, ikke kun de allerede omtalte. På introduktionerne til kurserne betragter nogle studerende mig nysgerrigt – og 'tester' mig senere på forskellig vis – idet en sort kvinde i en intellektuel, officiel magtposition virker som en selvmodsigelse på dem. Som bell hooks (1994) skriver i *Teaching to Transgress: Education as the Practice of Freedom*, er jeg "på kant med de eksisterende strukturer" (hooks 135). Sara Ahmed konceptualiserer denne destabiliserede position som "foruroliget"; hun skriver, med et citat af Nirmal Puwar: "De øjeblikke, hvor [racialiserede] kroppe dukker op, hvor de 'ikke burde', er øjeblikke med politiske og personlige problemer ... når kroppe dukker op, hvor de 'ikke burde' i institutionelle verdener, igangsættes en desorienteringsproces: Folk blinker og ser igen. Nærværet af den slags kroppe får det velkendte rum til at virke fremmed: Folk foruroliges, fordi hele deres verdenssyn forrykkes." (Ahmed, "A phenomenology of whiteness" 159).

På samme måde 'foruroliges' jeg symbolsk i den slags situationer eller, som Ahmed også skriver, bliver stoppet for at blive 'udspurgt' (161-162). Under de efterfølgende forelæsninger om, eksempelvis, kompliceret teori, sidder kursusdeltagerne, ofte i par, og fniser og hvisker, mere eller

mindre konstant, og udveksler sigende, triumferende blikke, hver gang jeg gestikulerer eller nævner et teoretisk koncept. Den form for ugyldiggørelse og delegitimering af mig og/eller undervisningssituationen udspilles tit som en uerkendt autoritetskamp (Donadey 93). I løbet af de seneste ti år har jeg oplevet et antal undervisningssituationer, hvor forelæsninger eller kursusdiskussioner er blevet lettere destabiliseret af en hvid studerende, der praktiserer en eller anden variation af denne modstand. I det følgende afsnit vil jeg eksemplificere nogle af de hindringer og udfordringer, jeg har stået over for i hverdagssituationer.

I en diskussion om de undervisningsmæssige udfordringer, hun havde oplevet som sort universitetsunderviser i midten af 1990'erne, hævdede Philomena Essed (*Diversity*), at Europa stadig ikke var nået til at betragte racisme som et problem. I svensk kontekst er denne påstand stadig gyldig. På trods af at der findes en relativt stor mængde af fornuftig forskning og regeringsrapporter om emnet (se f.eks. Tesfahuney; Mattsson; Kamali og de los Reyes; Kamali, *Sverige inifrån*; Schmauch; Kamali og Sawyer), er dannelsen af statslige politikker, den offentlige debat og de offentlige holdninger ofte ude af trit med kritikken. Før jeg fortsætter, kan det tilføjes, at den gruppe forskere, som i perioden fra cirka 2005 til 2007 skrev de ovennævnte bøger inden for rammerne af den statslige *undersøgelse af magt, integration og strukturel diskrimination*, blev mål for voldsomme angreb i den offentlige debat, først og fremmest på grund af deres påståede uforskammethed ved at hævde, at 'strukturel diskrimination' overhovedet fandtes i det svenske samfund. I løbet af de sidste tre årtier har den svenske diskussionskontekst i forbindelse med racisme været igennem en række fejlslagne tilløb – såvel som en mængde symbolske antiracistiske manifestationer – og jeg mener, at det ikke ville være helt ved siden af at påstå, at farveblind modstand har fået os til at vende tilbage til de mest basale definitioner på, hvad det betyder og hvilke former, det kan tage.

Vender vi nu tilbage til Philomena Esseds diskussion om undervisningserfaringer, ser vi iøjnefaldende ligheder mellem mulighedernes diskursive vilkår i Sverige og i Holland. Hun hævder, at der i den hollandske kultur er et stærkt tabu mod at kalde racisme for racisme – ordet skal undgås for enhver pris. I en vis udstrækning ser hun det som et problem, hvor sprogets diskursive begrænsninger på den ene side og hverdagsopfattel-

serne på den anden er på kant med hinanden. Hun skriver om erfaringer fra undervisningslokalet:

Nogle gange beklagede mine studerende sig over, at de følte sig fremmedgjort af sproget og af de koncepter, inden for hvilke visse teorier blev udviklet. For at komme med et eksempel hindrede benægtelsen af racisme i lang tid udviklingen af hollandske teorier på området. I diskussioner i undervisningslokalet var nogle studerende nødt til lige at synke, før de kunne sige ord som 'sort', 'race' eller 'racisme' – begreber, som blev brugt i engelsksprogede artikler, men som var tabubelagt på hollandsk. Alligevel genkendte de studerende mange af de praksisser, der i de engelsksprogede artikler blev omtalt som racistiske, fra deres egne observationer og erfaringer i Holland. (Essed, *Understanding Everyday Racism* 133)

På samme måde har jeg ofte oplevet en mærkbar modstand blandt svenske studerende – både hvide og sorte – mod at bruge ordene. I overensstemmelse med Esseds observation åbner der sig en kløft mellem de kontekster og koncepter, de møder i undervisningsmaterialerne og den mindre verbaliserede kontekst for racerelationer, de ser i den gængse svenske kulturproduktion. Derfor har de en tilbøjelighed til at lade den sociale betydning af hudfarve ligge, eller afvise formålet med at navngive og forholde sig kritisk til den – selv når de eksplicit bliver bedt om det i en diskussion i undervisningslokalet, i opgaver eller til eksaminer. På trods af at jeg ofte visualiserer almindelige problematikker med hensyn til ordvalg i den eurocentriske diskurs om det afrodiasporiske samfund, fortsætter mange studerende med at omtale sorte som 'ikke-svenske', 'ikke-europæiske', 'afrikanere', 'folk med anden etnisk baggrund', 'farvede', 'mørkhudede' eller simpelt hen 'anderledes'. Tilsvarende siger de, når de taler om hvide, 'europæere', 'svenskere', 'af vestlig herkomst' eller bare 'almindelige mennesker'. Når jeg minder dem om det formålstjenlige ved at reflektere over betydningen af dette ordvalg og de antagelser om identitet, racemæssige inkarnationer og nationale tilhørsforhold eller mangel på samme, som det indebærer, ruller nogle med øjnene, mens andre tavst tænker over det. Uanset holdninger vender de fleste tilbage til det samme ordvalg igen.

En anden mærkbar forskel mellem de problematikker, som Essed hentyder til, og dem jeg møder, er, at svenske hvide studerende er mere tilbøjelige til at se hullerne i vores kulturelt betingede verdensbillede som et tegn på deres egen grundlæggende sundhed. Selv om holdningerne til

farveblindhed har ændret sig en smule i de senere år, er farveblindheden stadig uafviselig og definerer endda den offentlige menings normalitet. Man skal ikke lægge mærke til race; hvis man gør, risikerer man at blive reduceret til dogmatiker eller endda blive kaldt racist. Således kan den oftest opståede hindring i undervisningslokalet være de studerendes afvisning og undvigelser af emnerne. I sig selv er hvide studerendes modstand mod at diskutere race og postkoloniale spørgsmål ikke et usædvanligt fænomen, som adskillige forskere har påpeget (se f.eks. hooks, *Teaching to Transgress*; Donadey; Davis). Men sammenlignet med den amerikanske undervisningskontekst, beskrevet af Anne Donadey og Dawn Rae Davis, har graden af respekt for emnet blandt de modvillige hvide studerende i min undervisning ofte været markant lavere. Mens de studerende, de refererer til, jævnligt giver udtryk for personlig frustration over at blive flyttet ud i periferien af feministisk, postkolonialistisk undervisningsmateriale, handler de former for modstand, jeg har mødt, mere om at de ideer, jeg bringer på bane i forelæsninger eller i diskussioner, er fra fortiden. For atter at inddrage Sara Ahmed, kan det tænkes, at de studerende forestiller sig, at jeg stædigt klynger mig til "noget (hvidhed), som [min] tilstedeværelse viser allerede er væk" (Ahmed 164).

Idet hvert holds gruppedynamik spiller ind på, hvordan forskellige emner kan diskuteres fra semester til semester, er nogle fænomener varige, mens andre vokser i vigtighed. Et af de vanskeligste aspekter ved at nærme sig hvide studerendes modstand er den fornemmelse af tilfredshed, der tillader dem at distancere sig fra deltagelse i kritiske diskussioner af race-mæssige stereotyper. Følgelig er nogle studerende tilbøjelige til at afvise direkte stereotypiske repræsentationer som 'gammeldags' ("Helt ærligt! Vi er da kommet videre!"). Det skal tilføjes, at når de begynder kurset, er de fleste, især de yngste, allerede bekendt med de grundlæggende ideer inden for feministisk, antiracistisk og queer-teori, men det er langt sværere for dem at indse, at kritisk tankegang ikke fritager dem fra at forholde sig til det privilegium, det er at være hvid i verden. Paradoksalt nok kan deres fortrolighed med disse perspektiver endda bruges til at forstærke snarere end at undersøge den svenske exceptionalisme. Hvis jeg i løbet af forelæsninger eller holdundervisning viser filmklip fra koloniserede territorier, verdensudstillinger eller racistiske billeder fra reklamer – som

for eksempel Pears Soap – er der altid en del studerende, der reagerer med latter. Jo grovere billeder, desto højere latter. Som vist af Lena Sawyer er denne "hvide latter" ad åbenlyst racistiske skildringer ikke usædvanlig i en svensk akademisk kontekst. Det er, siger hun,

En måde hvorpå hvide kan modsætte sig forbindelse med og inklusion i disse betydninger, en måde at blive bekræftet i, at "vi er ikke den slags hvide" ... Ved at le og få øjenkontakt med andre tilhørere bliver hvidheden på samme tid synlig, forhandlet og, vil jeg sige, genetableret. Ved hurtigt at sørge for at gen-positionere sig over den type betydninger gennem bekræftelse, kommer den hvide latter, via sine anstrengelser for at distancere sig fra racismen, uden om de måder, hvorpå disse racemæssige stereotyper og seksualiserede betydninger faktisk volder mange mennesker smerte i dag ... (Kamali og Sawyer 67)

Desuden handler den friktion, jeg ofte står over for, i modsætning til den hvide modstand, som Anne Donadey og Dawn Rae Davis omtaler i deres artikler, mere om direkte afvisning og diskvalificering. Hvis vi diskuterer racespørgsmål i undervisningen, vil nogle studerende indtage en passiv position som distanceret, kritisk observatør – eller ufortrødent betvivle selve emnets relevans. I en diskussion om mellempassagens historiske betydning, for eksempel, kan studerende imødegåemmet med direkte relativiserende erklæringer som: "Der har altid været slaveri i verden, fra de gamle grækere og frem", eller komme med den vise udtalelse at "jeg mener, vi skal holde op med at grave i fortidens dystreste aspekter og komme videre". De mere aggressive reaktioner jeg får, når jeg bringer spørgsmål om hudfarve på banen, antyder at nogle hvide studerende finder det usundt, splittende og overdrevent politisk at bruge tid på at diskutere dem på et kursus om film og medier. Hvad har disse ting at gøre med film- og mediastudier?

Andre ofte genkommende fænomener er de ekstremt forskellige evalueringer, jeg kan få. Dem, der går fra mest positive til gennemsnitlige, fokuserer på kursets indhold, selve organiseringen og de temaer, der er blevet gennemgået, mens de kritiske går mere på min person end på undervisningen. En given samling evalueringer for et par år siden ville have været utroligt heterogene og kunne indeholde følgende betragtninger: at jeg ikke selv forstod de teorier, jeg talte om; at jeg er for 'akademisk'. En kunne beskrive mig som upersonlig, mens en anden mente, at jeg var for personlig. Et par evalueringer har antydnet, at de studerende forestiller sig, at jeg taler

fra et fuldstændig subjektivt udgangspunkt – og somme tider blander de almindelige postkoloniale teorier sammen med mine personlige holdninger. I overensstemmelse med Gayatri Spivaks observation om den autentiske position hun tilskrives, når hun "taler som" (60) en tredjeverdenskvinde til et vestligt publikum, høres mine forelæsninger om teoretiske koncepter af de studerende som vidnesbyrd om "autentiske sorte oplevelser". I den kategori af evalueringer siges det ofte, at jeg har brugt for meget tid på racespørgsmål. I årenes løb har nogle studerende i deres evalueringer påstået, at postkolonial tankegang er uforeneligt med film- og mediastudier, og har mere eller mindre forlangt, at kurset fjernes fra undervisningsplanen.

En illustrativ reference til den slags evalueringers forvirrende logik gives af Patricia Williams, juraprofessor, som også henleder opmærksomheden på de voldsomt divergerende opfattelser, hendes studerende giver udtryk for. Hun fortjener at blive citeret udførligt:

Et langt akademisk år lakker mod enden. Jeg sidder på mit kontor og gennemgår de studerendes evalueringer af mig. De er frygtelige, og jeg er helt knust. De mest substantielle siger, at min undervisning "ikke er jura". De andre handler om min personlighed eller mine fysiske karakteristika. Jeg bliver guddommeliggjort, tingsliggjort og bagtalt på alle tænkelige måder. Jeg er nedladende, jordnær, tilgængelig og arrogant, tingene er ude af kontrol i undervisningslokalet, og jeg er for krævende. Jeg er PNCNG (Person of No Color and No Gender) og alt for optaget af etnicitet og samfundets ofre ... Jeg er uforståelig, udfordrende, intellektuelt blød og genial. Mine tanker er uorganiserede, og jeg insisterer på, at alle skal tænke ligesom jeg. Jeg virker træt hele tiden og taler, som om jeg er på speed, især når jeg læser op. Jeg skriver for småt på tavlen. "Kurset mislykkedes på grund af den fælles indsats," skriver en. "Når professor Williams kom skidt fra start, begyndte holdet at modarbejde hende snarere end at samarbejde. For eksempel vidste alle, at Williams sjældent så til siden i lokalet, så visse personer derude rakte hånden stille op og sad med den der uden at sige et ord, så mange begyndte at fnise. Det gav en unødvendig fornemmelse af, at underviseren var ude, hvor hun ikke kunne bunde." (Williams 95)

Det er næppe nødvendigt at sige, at det er svært, hvis ikke umuligt, for en sort underviser i en minoritetsposition at formidle til et stort flertal af hvide studerende, at den slags modstridende evalueringer kan dreje sig om hvide studerendes modstand. Selvfølgelig kan man nævne ekstreme eksempler på obstruktiv adfærd over for institutlederen, men som oftest sker der ikke mere.

Det fører mig tilbage til de delegitimerende praksisser, en sort underviser kan blive udsat for, og som kan være svære at reagere på, uden at henlede opmærksomhed på nogle af de racerelaterede processer, der bliver nedtonet i undervisningssituationer. Ifølge Jennifer M. Bucci et al. kan de kaldes 'mikroaggressioner', "kortvarige hverdagsudvekslinger, der sender nedgørende budskaber til racialiserede mennesker ... ofte afleveres de ubevidst i form af diskrete irettesættelser eller afvisende blikke, gestusser eller tonefald. Disse udvekslinger er så allestedsnærværende og automatiske i hverdagssamtaler og interaktion, at de som regel ignoreres eller bortforklares som noget uskyldigt og uskadeligt" (273). Følgelig er det svært at vide, om man bliver udsat for mikroaggressioner eller ej. Her er et eksempel: Da det er meget almindeligt, at studerende kommer for sent til forelæsninger i dag, roste jeg engang et stort hold for uden undtagelse at være kommet til tiden. Efterfølgende besluttede nogle studerende åbenbart, at det ikke tilkom mig at kommentere det og fik det arrangeret således, at halvdelen af holdet kom en halv time for sent næste gang. Hvad handlede det om?

Et andet, mere åbenlyst eksempel er fra en holdundervisningssituation, hvor en gruppe studerende havde fået til opgave at fremlægge *case studies* om diskursanalyse. En gruppe havde valgt en kampagnefilm fra det nationalistiske parti Sverigedemokraterne som deres case; det viste sig dog, at de hurtigt forvandlede deres fremlæggelse til en direkte forfægtelse af partiets racistiske politikker. Selv om jeg fik kvalme, modsagde jeg ikke nogen af deres politiske argumenter, men nøjedes med at kommentere, at de havde misforstået opgaven. Da jeg spurgte resten af holdet om de havde kommentarer til fremlæggelsen, var alle tavse. Jeg var dybt forundret: Under den foregående fremlæggelse havde holdet været aktivt deltagende og talende. Der havde ingen friktion været overhovedet.

Det kan være en svimlende oplevelse at imødegå hvide studerendes modstand, og det er umuligt at vide, hvornår og hvorfor en undervisningssituation pludselig kan blive fjendtlig. Selvfølgelig har der været forelæsninger og holdundervisning, hvor der ikke er sket noget som det, jeg har beskrevet her, men det sker jævnligt, at der opstår problemer. Racialiserede studerende er ligeledes opmærksomme på det og er tilbøjelige til at forholde sig tavse under diskussioner, hvor der er risiko for at blive udsat for ufølsomme bemærkninger. Kun én gang i min karriere som underviser har

jeg oplevet sorte studerende lufte deres holdning til den retning, en diskussion havde taget. Ved den lejlighed var det en kombineret filmfremvisning og forelæsning, og diskussionen fortsatte længe efter timens afslutning, så jeg sagde, at dem der ville, havde lov til at gå. Kort efter var der kun enkelte hvide studerende tilbage sammen med alle de fem sorte studerende.

Nu ændrede diskussionen sig fuldstændigt; under det meste af den tidligere diskussion havde de fleste sorte studerende forholdt sig tavse. Da de mest talende af de hvide studerende var gået, nævnte de sorte studerende deres utålmodighed og frustration over det lave problematiseringsniveau i diskussionen. "Hvorfor sagde I så ikke noget?" spurgte jeg og fik det svar, at de var trætte af at blive overdøvet af deres hvide kammeraters ordrige afvisninger af at komme ind på emner som race og racisme. Den slags oplevelser bliver endnu mere smertefulde, når der stort set ikke er et diskursivt rum, i hvilket man kan tale om dem. Som jeg forstod disse studerendes reaktion, var undervisningslokalet langt fra et sikkert rum for dem.

AT GLEMME FARVEBLINDHED

Svensk exceptionalisme udgør tydeligvis en hindring i forelæsnings- og holdundervisningssituationer, og jeg er blevet mere og mere overbevist om, at den nordiske kontekst skal inddrages på måder, der medregner disse vanskeligheder. En af de undervisningsstrategier, jeg har afprøvet for at imødegå afvisninger af at beskæftige sig med emnet, er at flytte det historiske og teoretiske fokus, når jeg præsenterer studerende for postkolonial teori og kritiske racestudier. Da jeg begyndte at undervise i disse emner, antog jeg fejlagtigt, at de studerende beredvilligt ville beskæftige sig med og lade sig inddrage i den kritiske refleksionsproces. Denne antagelse illustrerer det omfang, i hvilket jeg også havde tilsluttet mig tanken om den svenske hvidhed som noget mere velvilligt imødekommende og mindre magttnyet end andre steder (Habel). Men ret hurtigt opdagede jeg, at grupper af hvide studerende ville skride til forskellige former for opdelende, dekontekstualiserende strategier, der tillod flere af dem at forblive mere eller mindre ligeglade med de emner, der blev bragt op. Som tidligere nævnt, er mange uvillige til at tro, at den mediemæssige diskurs, de møder i for eksempel Anne McClintocks tekst "Soft-soaping Empire", har nogen

relevans for de kulturelle tilkendegivelser, der omgiver dem i dag. De ler og ryster det af sig.

Men hvis jeg viser dem eksempler fra medierne på mere diskrete og nutidige stereotyper – taget fra kontekster de kan identificere sig med – mener mange, at disse billeder blot fremstiller emnet neutralt og viser tingene "som de er". Det provokerede mig til at bevæge mig i en anden retning, og jeg ville gerne se, hvilken type reaktioner, jeg fik, hvis jeg viste dem komiske gengivelser, der demonstrerede racistisk diskurs på en overdreven måde. Nogle af de klip, jeg viste, var taget fra 3 *Non-Blondes*, *Ali G*, *Borat*, *Little Britain* og den svenske standup-komedieserie *Stockholm Live*. Eksperimentet lod til at være en total fiasko; de studerende lo ganske vist, men mit indtryk var, at de følte sig endnu mere uden for farezonen end tidligere hold, jeg har undervist. At vise dem decideret krænkende nutidige svenske stereotyper fra den visuelle populærkultur virkede ikke, idet de blot brød ud i hvid latter, som omtalt tidligere.

Ifølge de hvide magt-undvigende positioneringer, jeg omtalte ovenfor, opfattes stereotyper i populærkulturen såsom reklamer for slik og legetøj, film, børnebøger eller standup-komik ofte, som om de uproblematisk kan frakobles de magtdynamikker, der findes i den virkelige verden 'derude'. I den amerikanske kulturhistorie er sorte stereotyper blevet anerkendt som værende af afgørende betydning i et post-slaverisamfund, opsat på at få sorte til at kende deres plads. Uanset hvilke drejninger diskussionerne har taget siden da, er denne historiske omstændighed aldrig blevet tabt af syne. Som Ella Shohat og Robert Stam påstod i midten af 1990'erne, har det amerikanske klima i racemæssig og repræsentationsmæssig henseende understreget en "voldsom følsomhed i forhold til racestereotyper" (Shohat og Stam 182). Omvendt forbliver den svenske farveblinde diskurs højt hævet over disse spørgsmål, hvilket gør det nødvendigt for os mere eller mindre at genstarte enhver diskussion, som om der ikke var noget behov for at bevæge sig videre. På en måde er vi stadig i gang med de første spadestik – stadig i færd med at tage de første skridt i retning af at prøve at genkende og definere de krænkende stereotyper. Det ville ikke være for meget at hævde, at der er en strukturel mangel på nysgerrighed over for, hvor racistiske bemærkninger og stereotyper egentlig kommer fra. I den brede offentlighed er der massiv modvilje mod at oplyse sig, og som oftest

imødegås oplysningen af fornuftsbetonede afvisninger. Den slags positioneringer ses også i undervisningslokalet og afsporer ofte diskussionerne.

Strategien med bogstaveligt talt at bringe emnet tættere på gennem komik har haft større succes i forelæsnings-sammenhæng. Idet mange studerende ikke forestiller sig, at Sverige har deltaget i imperialistiske/kolonialistiske eventyr, har jeg gjort en dyd ud af at understrege vores historiske engagement i kolonialistiske praksisser og vores meddelagtighed i frembringelsen af racistisk diskurs. I de første forelæsninger på et kursus belyses bestemte historiske milepæle såsom det svenske ejerskab af slavefortet Carolusburg/Cape Coast Castle (midten af 1600-tallet) og den caribiske ø Saint Barthélemy (1784-1878). Den første del af kurset indeholder derudover illustrative eksempler fra Carl Linnaeus' (1707-1778) indflydelsesrige tanker om racekategorier. I den del af kurset, der omhandler den senere historie, bliver de studerende præsenteret for Sveriges internationalt fremtrædende position i racehygiejneforskning, grundlæggelsen af Racebiologisk Institut (1921) og implementeringen af de svenske steriliseringspolitikker i midten af 1930'erne.

Metodologisk bliver mange af disse eksempler givet inden for rammer af grundigt udført postkolonial diskursanalyse. Det er selvsagt ikke nogen original strategi; ikke desto mindre tillader den mig at understrege, at racisme ikke er et vilkårligt, sjældent, marginalt fænomen uden for historien, men har været et centralt, åbent og normaliseret aspekt af alle samfundsmæssige processer, der handler om produktion af viden. Det er ikke kun en måde, hvorpå graden af engagement blandt hvide studerende kan forøges, men har også til hensigt at afdramatisere emnet for at gøre dem i stand til at revidere deres opfattelser af, hvad der konstituerer race-tænkning og racisme.

KONKLUSION

Som en begyndelse på en opsummering af diskussionen bør det påpeges, at udbredelsen af den svenske exceptionalisme ikke betyder, at kulturelle forhandlinger om race er sjældnere i svensk formidlet kultur end andre steder. Snarere er forestillinger om race, i overensstemmelse med en postkolonial eller dekoloniseret forståelse af faggrænser og diskursordener,

differentieret og mobiliseret i forhold til genre-parametre, mediespecificitet og kulturpolitisk kontekst. I svenske nyhedsudsendelser er der for eksempel flere farvede værter, mens der i spillefilm og på teaterscenerne er overordentligt få racialiserede skuespillere og kunstnere. Det kontemporære svenske kulturoutput indeholder rigeligt undervisningsmateriale i den henseende; især i spillefilm og tv-serier kommer en hvid nysgerrighed over for raceforskelle jævnlige op til overfladen og sameksisterer ambivalent med normative diskurser om farveblindhed. I min undervisning har jeg brugt et udvalg af eksempler til at diskutere sådanne repræsentationer med de studerende, og jeg har opdaget, at de bliver mere engagerede, når de eksplicit opfordres til at søge efter eksempler, der kan analyseres, i den kontemporære mediearena.

Lidt efter lidt er den generelle accept af diskussioner om racespørgsmål i undervisningslokalet vokset, men samtidig er der tydelige tegn på øget modstand, idet nationalistiske tanker spredes og vinder fodfæste både her og andre steder. Som tidligere nævnt understøttes den exceptionisme, der hindrer en bredere opvågning og bevidsthed om den svenske postkoloniale situation, af et narcissistisk selvbillede af vores land som en neutralitetens og uskyldighedens havn her i verden. Det gør det muligt for mange svenskere at mobilisere det, jeg har kaldt naivitetsstyring, som et værn mod refleksion og problematisering. På trods af den forsinkede fremkomst af postkolonial kritik her, reproducerer vi rask væk forestillinger om Sverige som et land uden lige, hvor sund fornuft, uddannelse og lighed fungerer som vaccination mod den ægte racisme.

Ylva Habel er filmforsker og lektor i medie- og kommunikationsvidenskab ved Södertörn Högskola. Hendes forskning er placeret i grænselandet mellem mediehistorie og postkolonial teori, og hun er en betydningsfuld repræsentant for området kritisk race- og hvidheds-studier. Til hendes mange arbejder hører afhandlingen *Modern media, modern audiences. Mass media and social engineering in the 1930s Swedish welfare state*, 2002; et temanummer i tidsskriftet *African and Black Diaspora* (redigeret sammen med Lena Sawyer) om afrikansk og sort diaspora i Norden; et temanummer af *Ord & Bild* (nr. 1-2, 2015) med titlen "En svensk rapsodi i svarthet"; samt adskillige videnskabelige artikler og kapitler om sort populærkultur fra – fra Josephine Baker til La Sape.

Oversat fra engelsk af Rasmus Hastrup.

CHALLENGING THE SWEDISH EXCEPTIONALISM?

Teaching while black

Sweden imagines itself as a race-less, tolerant country, purportedly less affected by postcolonial relations than other nations, by virtue of its welfare politics, and its democratic, egalitarian principles. This national self-image, which is situated within a regional discursive framework of Nordic exceptionalism, has been contested by intersectional, postcolonial, critical race and whiteness studies; yet there is a widespread conviction that Sweden has had no real part in the imperial adventure, and therefore remains untouched by colonial and postcolonial social dynamics. These persistent claims to political innocence are often forcefully reproduced as three forms of positioning: sanctioned ignorance, normative colorblindness, and white liberal doubt. Working as a Black scholar and teacher within a postcolonial curriculum in this context involves several challenges.

The article addresses the pedagogical challenges I face as a Black film and media studies scholar in pedagogical situations where I teach predominantly white students about media representations of the African Diaspora. Taking my point of departure in Swedish everyday discourse that negates the significance of race, my article visualizes some of the obstacles and challenges that I encounter in teaching situations on predominantly postcolonial courses. While working to encourage students to let go of sanctioned ignorance about racial issues, one of my greatest challenges has been to make them unlearn the colorblindness that has long been a cherished part of Swedish identity.

Keywords: Swedish exceptionalism, critical whiteness studies, African diaspora, Black women teachers in academia, anti-black racism in the Nordic countries.

LITTERATUR

- Adeniji, Anna. "Jag har aldrig sett dig som svart". *Tidskrift för genusvetenskap* 1-2 (2010): 83-87.
- Ahmed, Sara. "A Phenomenology of Whiteness". *Feminist Theory* 8.2 (2007): 149-168.

- Balibar, Etienne., og Wallerstein, Immanuel. *Race, Class, Nation: Ambiguous Identities*. London: Verso, 1991.
- Brown, Wendy. *Regulating Aversion: Tolerance in the Age of Identity and Empire*. Princeton: Princeton University Press, 2006.
- Bucceri, J. M., Capodilupo, C. M., Esquilin, M., Holder, Aisha M. B., Nadal K. L., Sue, W. D. og Torino, G. C.: "Racial Microaggressions in Everyday Life: Implications for Clinical Practice". *American Psychologist* 62.4 (2007): 271-286.
- Cherniavsky, Eva. *Incorporations: Race, Nation, and the Body Politics of Capital*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 2006.
- Dahlstedt, Magnus og Tesfahuney, Mekonnen (red.). *Den bästa av världar? Beträktelser över en postpolitisk samtid*. Stockholm: Tankekraft Förlag, 2008.
- Daun, Åke. *Swedish Mentality*. University Park: Pennsylvania State University Press, 1996.
- Davis, Dawn Rae. "Unmirroring Pedagogies Teaching with Intersectional and Transnational Methods in the Women and Gender Studies Classroom". *Feminist Formations* 22: 1 (2010): 136-162.
- de los Reyes, P. *Att segla i motvind: En kvalitativ undersökning om strukturell diskriminering, Arbetsliv i omvandling*, 2007:5. Arbetslivsinstitutet.
- de los Reyes, P., Molina, D., og Mulinari, D. *Maktens (o)lika förklådnader: Kön, klass og etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Bokförlaget Atlas, 2002. Demker, Marie. "Svenskarna långsiktigt alltmer positiva till invandrare". *Nordiskt ljus: Trettiosju kapitel om politik, medier och samhälle: SOM-undersökningen 2009*. Red. Sören Lennart Göteborg: SOM-Institutet, 2010. 107-114.
- Diakité, Madubuku A. (2005). "African Diasporans in Sweden: An Unfinished History". 7. juli 2015, <http://www.urbanlife.se/en/black-history/black-history-in-sweden/92-an-unfinished-history>.
- Dyer, Richard. *White New York*: Routledge, 1997.
- Eberhard, David. *Ingen tar skit i de lättkräntas land*. Stockholm: Prisma, 2009.
- Essed, Philomena. *Understanding Everyday Racism: An Interdisciplinary Theory*. Newbury Park: Sage, 1991.
- Essed, Philomena. *Diversity: Gender, Color and Culture*. Amherst. University of Massachusetts Press, 1996.
- Frankenberg, Ruth. *White Women, Race Matters: The Social Construction of Whiteness*. London: Routledge, 1993.
- Frankenberg, Ruth (red.). *Displacing Whiteness: Essays in Social and Cultural Criticism*. Durham og London: Duke University Press, 1997.
- Gilroy, Paul. *Against Race: Imagining Political Culture Beyond the Color Line*. Cambridge: Harvard University Press, 2000.
- Gilroy, Paul. "Migrancy, Culture, and a New Map of Europe". *Blackening Europe. The African American Experience*. Red. London: Routledge, 2004: xi-xxii.
- Gordon, Lewis. *Bad Faith and Anti-Black Racism*. Amherst, NY: Humanity Books, 1995.
- Gärding, Cecilia. *Afrosvensk i det nya Sverige*. Afrosvenskarnas Riksförbund. Malmö: Notis Förlag, 2009.
- Habel, Ylva. "Whiteness Swedish Style". *Slut/The End* 2 (2008): 41-51.

- Helgesson, Stefan. "Befintlighetens gestalt: Sverige och den kulturella globaliseringen". *Sverige och de Andra: Postkoloniala perspektiv*. Red. ichaelouis. Stockholm: Natur och Kultur, 2001: 265-281.
- hooks, bell. *Teaching to Transgress: Education as the Practice of Freedom*, London: Routledge, 1994.
- Hübinette, Tobias. *Comforting an Orphaned Nation: Representations of International Adoption and Adopted Koreans in Korean Popular Culture*. Stockholm: Institut for orientalske sprog, Stockholm Universitet, 2005.
- Hübinette, Tobias. "Words that Wound: Swedish Whiteness and its Inability to Accommodate Minority Experiences" (blogindlæg). 2010. 13. februar 2011, http://www.tobiashubINETte.se/racial_slurs.pdf.
- Hübinette, Tobias. og Tigervall Carina. *Adoption med förhinder: Samtal med adopterade och adoptivföräldrar om vardagsrasism och etnisk identitet*. Norsborg: Mångkulturellt Centrum, 2008.
- Jensen, Lars og Loftsdottir Kristin (red.) *Whiteness and Postcolonialism in the Nordic Region: Exceptionalism, Migrant Others and National Identities*, Farnam: Ashgate, 2012.
- Jones, Janine. "The Impairment in Empathy in goodwill Whites for African Americans". *What White Looks Like: African-American Philosophers on the Whiteness Question*. London Routledge, 2004: 65-86.
- Jonsson, Stefan. *De andra: Amerikanska kulturkrig och europeisk rasism*, Stockholm: Norstedts förlag, 1993.
- Kalonaityté, Viktorija, Victoria Kawesa og Adian Tedros. *Att färgas av Sverige: Upplevelser av diskriminering och rasism bland ungdomar med afrikansk bakgrund i Sverige, Diskrimineringsombudsmannen*, 2007.
- Kamali, Masoud (red.). *Den segregering integrationen: Om social sammanhållning och dess hinder: rapport från Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering, SOU 2006:73. Officielle svenske rapporter, 2006:73.*
- Kamali, Masoud. *Sverige inifrån: Röster om etnisk diskriminering: rapport från Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering, SOU 2005:69, Officielle svenske rapporter, 2005:69.*
- Kamali, Masoud, og Paulina de los Reyes (red.). *Bortom vi och dom: teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering: Rapport från Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering, SOU 2005:41. Officielle svenske rapporter, 2005:41.*
- Kamali, Masoud, og Lena Sawyer (red.). *Utbildningens dilemma: demokratiska ideal och andrafierande praxis: Rapport från utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering, SOU 2006:40. Officielle svenske rapporter, 2006:40.*
- Kamali, Masoud, Adrián Groglopo, Marcus Lundgren, Simon Andersson (red.). *Integrationens svarta bok: Agenda för jämlikhet och social sammanhållning: Slutbetänkande från utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering, SOU 2006:79. Officielle svenske rapporter, 2006:79.*
- Keskinen, Suvi; Tuori, Ssalla; Irni, Sari, og Mulinari Diana (red.). *Complying with Colonialism: Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region*. Aldershot: Ashgate, 2009.

- Lundstedt, Anna. *Vit governmentalitet: Invandrarkvinnor och textilhantverk – en diskursanalys*, (afhandling). Stockholm: Arbetslivsinstitutet: Arbete i förvandling, 2005:14.
- Manga, Edda. *Gudomliga uppenbarelser och demoniska samlag: En studie av det excentriska idéarbetet i Cecilia Rodriguez katolska tänkande* (afhandling). Göteborgs Universitet, 2002.
- Mattsson, Katarina. *(O)likhetens geografier: marknaden, forskningen och de Andra*, (afhandling), Uppsala Universitet: Geografiska regionstudier, 2001.
- Mattsson, Katarina., og Tesfahuney, Mekonnen. "Rasism i vardagen". *Det slutna folkhemmet: Om etniska klyftor och blågul självbild*. Red. Ingemar Lindberg og Magnus Dahlsted. Stockholm: Agora, 2008. 28-41.
- McEachrane, Michael og Faye, Louis. *Sverige och de Andra: Postkoloniala perspektiv*, Stockholm: Natur och Kultur, 2001.
- Morrison, Toni. *Playing in the Dark: Whiteness and the Literary Imagination*. Cambridge: Harvard University Press, 1992.
- Motsieloa, Viveca. *Det måste vara någonting annat: En studie av barns upplevelser av rasism i vardagen*. Stockholm: Rädda Barnen, 2003.
- Mulinari, Diana. "'Det är inte rasism...' – om facket och invandrarna". *Det slutna folkhemmet. Om etniska klyftor och blågul självbild*. Red. Ingemar Lindberg og Magnus Dahlsted. Stockholm: Agora, 2008: 42-60.
- Palmberg, Mai. "The Nordic Colonial Mind". *Complying with Colonialism: Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region*. Red. Keskinen, Suvi; Tuori, Salla; Irni, Sari og Diana Mulinari. Aldershot: Ashgate, 2009: 35-50.
- Polite, Oivvio. *White like me: Utvalda texter om rasism, 1992-2007*, Skärholmen: Danger Bay Press, 2007.
- Pred, Alan. *Even in Sweden: Racisms, Racialized Spaces, and the Popular Geographical Imagination*. Berkeley: University of California Press, 2003.
- Sawyer, Lena. "Första gången jag såg en neger – en svensk självbild". *Törnroslandet: Om tillhörighet och utanförskap*. Norrköping: Integrationsverket, 2001.
- Sawyer, Lena. *Black and Swedish: The Cultural Politics of Belonging in Stockholm*, (afhandling), Ann Arbor, Michigan: UMI, 2000.
- Schmauch, Ulrika. *Den osynliga vardagsrasismens realitet* (afhandling). Umeå University, Department of Sociology, 2006.
- Schough, Katarina. *Hyperboré: Föreställningar om Sveriges plats i världen*, Stockholm: Carlsons Bokförlag, 2008.
- Shohat, Ella og Stam Robert (red.). *Unthinking Eurocentrism: Multiculturalism and the Media*. Routledge, 1994.
- Spivak, Gayatri Chakravorty. "Questions of Multiculturalism". *The Cultural Studies Reader*. Red. Simon During. London: Routledge, 1993: 59-66.
- Stephens, Kolade (red.). *Afrikansvenska röster: En antologi om afrikansvenskars situation i, och tankar om, Sverige*. Malmö: Notis Förlag, 2009.
- Tesfahuney, Mekonnen. *Imag(in)ing the other(s): Migration, Racism, and the Discursive Constructions of Migrants* (afhandling). Uppsala: Institut for social og økonomisk geografi, Uppsala Universitet, 1998.

- Tesfahuney, Mekonnen. "Monokulturell utbildning". *Utbildning och demokrati* 8.3 (1999): 65-84.
- Tesfahuney, Mekonnen. "Uni-versalism". *Bortom vi och dom: Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*, SOU 2005:41. Red. Paulina de los Reyes og Masoud Kamali: 203-232.
- The Afro-Swedish National Organization. 11. marts 2011, <http://www.afrosvenskarna.se>.
- "The Nordic colonial mind workshop". 13. februar 2011, http://www.postkolonial.dk/Nordic_Colonial_Mind/Hvad_er_Nordic_Colonial_Mind_.
- Tigervall, Carina. *Folkhemsk film: Med "invandraren" i rollen som den sympatiske Andre* (afhandling). Umeå universitet: Sociologiska institutionen, 2005.
- Williams, Patricia. J. *The Alchemy of Race and Rights: Diary of a Law Professor*. Cambridge: Harvard University Press, 1991.
- Winddance Twine, F. "Brown-skinned White Girls: Class, Culture and the Construction of White Identity in Suburban Communities". *Displacing Whiteness: Essays in Social and Cultural Criticism*. Red. Ruth Frankenberg. Durham: Duke University Press, 1997: 214-243.
- Yancy, George (red.). *What White Looks Like: African-American Philosophers on the Whiteness Question*. London Routledge, 2004.

